

Dan Primoža Trubarja v času zloglasnega virusa

Univerzitetna knjižnica Maribor in Zveza kulturnih društev Maribor s Spominjanji že več kot pol desetletja skrbita za počastitev dneva Primoža Trubarja v Mariboru. Iniciativna skupina sedmih posameznikov se vsako leto sproti odloči, kateri temi bo posvečen program, nato pa trojica Vlasta Stavbar, Franci Pivec in Majda Potrata, ki pripravi vse za izvedbo prireditev, povabi predavatelje, poskrbi za postavitve razstave v knjižnem razstavišču UKM in umetniške razstave v likovnem razstavišču, povabi slavnostnega govornika, seveda pa ne umanjka tudi glasba. Tako smo hoteli izpeljati tudi šesto počastitev državnega praznika v juniju 2020, za katero smo načrt pripravili že prejšnjo jesen, pa nam je nameru prekrižal zloglasni virus, zaradi katerega ne izvajalcev ne obiskovalcev nismo mogli povabiti v Glazerjevo dvorano UKM na predavanja in k ogledu razstav.

Iniciativno skupino, v kateri so poleg že omenjene trojice še Fanika Krajnc-Vrečko, Srečko Reher, Violeta Vladimira Mesarič in Blanka Bošnjak, vodi osnovni namen, to je opozoriti na državni praznik in ga usidrati med ljudi, predvsem pa utrjevati zavedanje o delu in pomenu Primoža Trubarja za slovenski in evropski kulturni in duhovni prostor, približati novejša strokovna dognanja trubarologije in njene nosilce širšemu krogu ljudi ter spodbuditi spoznavanje njegovih del in zgodovinskega konteksta, v katerem so nastajala. Bogat in vsestranski Trubarjev opus omogoča, da z izbrano temo povežemo Trubarjev čas s sodobnostjo. Dosedanje teme so nas vodile od splošnejših vprašanj, recimo kaj pomeni Trubar današnjemu človeku in kako je navzoč v našem vsakdanjiku in javnem prostoru, Trubarjevo delo za slovenščino smo premišljevali ob položaju slovenščine v današnjem globaliziranem in jezikovno uniformiranem svetu, pregledali njegov slovenski opus, to pa še dopolnili z njegovim delom za prevajanje in tisk hrvaških glagoličnih in ciriličnih knjig. Osrednjo temo smo aktualizirali, recimo s primerjavo z reformacijo v Mariboru, s pregledom dela Jožeta Rajhmana, spomnili smo se obletnice Martina Lutra, pregledali, kako se je trubarologija spopadla s prečkovanjem

in prevajanjem Trubarjevih besedil v sodobno slovenščino, saj je pritegnitev splošnega bralca brez razumevanja historičnega jezika težko dosegljiva. Sledili smo Trubarjevi misli, da brez govorjenja, branja in pisanja v slovenščini jezika ni mogoče razvijati. Prireditve so samo potrdile, da je v Mariboru močno strokovno središče, ki je zlasti z raziskavami in publiciranjem Jožeta Rajhmana in Fanike Krajnc-Vrečko obogatilo osrednjeslovensko proučevanje reformacije in pokazalo tudi nekatere posebnosti v pojavu ter v recepciji evropskega in slovenskega reformacijskega gibanja.

Za šesto prireditve smo načrtovali osvetlitev Trubarjevega prizadevanja za šolanje in izobraževanje. Načrt je bil širše zasnovan, kot nam ga je kasneje uspelo uresničiti. Ker je leto 2020 v marsičem podrejeno epidemiji kovida 19, smo morali opustiti misel na izvedbo prireditve v živo, s čimer se je izgubila pomembna prvina, to je stik z zvestimi obiskovalci naših prireditev ter izmenjava mnenj in pogledov. Pri iskanju izhoda iz nastale situacije nas je iz zagate rešilo razumevanje kulturne urednice mariborskega Večera, ki je prav na praznik objavil članek, v katerem smo predstavili povzetke pripravljenih referatov, in pobuda urednice ČZN, da objavi referate v celoti. Tako sta v tej številki pred vami referata **Francija Pivca** in **Blanke Bošnjak**, dva referata – Marka Jesenška in Fanike Krajnc-Vrečko – pa sta predstavljena samo s povzetkom.

Trubar se je zavedal, da bo samo raba jeziku zagotovila obstoj in razvoj. Bivanje v izgnanstvu v kulturno razvitejšem okolju je še utrdilo željo iztrgati rojake iz kulturne podrejenosti in nevednosti. Poleg tega pa v središče njegovega delovanja postavljene zahteve po individualnem branju Svetega pisma v razumljivem jeziku ni bilo mogoče doseči brez izobraževanja. Spodbujanje učenja je usmerjal na vse stanove, na oba spola in na vse starosti. V Cerkvem redu (1564) pravi »Povsod, v mestih in trgih in po farah, se morajo ustanoviti latinske, nemške in slovenske šole. Nobena dežela ne mesto ne občina ne more biti brez šol, brez šolarjev in brez učenih ljudi; brez njih ne more prav urejati in ohranjati ne deželnih ne duhovnih reči. To razume vsak razumen človek.« (v sodobno knjižno slovenščino prevedla Vinko Ošlak in Kozma Ahačič). Zato je zahteval, da se poleg slovenščine učijo tudi nemščino, da bi lahko opravljali deželne službe, prav tako pa je pošiljanje v šolo in poučevanje v branju in pisanju videl kot potrebno ne samo za tiste, ki naj bi nadaljevali šolanje v tujini, ampak tudi tiste, ki bodo ostali doma.

O Trubarjevi skrbi za izobraževanje rojakov tudi v tujini govori v povzetku referata Fanika Krajnc-Vrečko.

Kar sama se je ponudila povezava s počastitvijo petstoletnice rojstva Adama Bohoriča. Trubar je namreč Bohoriča spodbujal pri ustanovitvi in vodenju ljubljanske protestantske stanovske šole. 1568. je objavil prvi šolski red, kar je po poglavju o šoli v Trubarjevi Cerkovni ordningi (Cerkvenem redu) prvi pedagoški dokument slovenskega avtorja o ureditvi šole na slovenskih tleh.

Deželno šolo je hotel dvigniti na raven gimnazije, ker pa je bila deželnim stanovom predraga, mu namera do leta 1582, ko je zaradi bolezni opustil rektorski položaj, ni uspela. 1595 se je za tri leta vrnil na rektorski položaj, 30. oktobra 1598 pa je deželna protestantska gimnazija prenehala delo. Objavljen je skrajšan referat Marka Jesenška *Bohoričev šolski red Ordo scholae procerum in Carniolia (1575)*.

Večeru in ČZN gre zahvala, da se nit počastitev dneva Primoža Trubarja ni pretrgala. Organizatorji pa si želimo, da bi sedma počastitev potekala v neokrnjeni obliki. Letošnja izkušnja je namreč potrdila potrebo po izpeljavi prireditve v živo, ker umanjkanje predstavitev referatov z govorno besedo in možnosti neposrednega dialoga med navzočimi je za večino nesprejemljiva redukcija strokovnega delovanja. Kljub omejitvam ali prav zaradi njih pa smo tudi s pogledom v Trubarjeve čase z izbrano temo okrepili in na poseben način aktualizirali v teh časih velikokrat izrečeno misel, da sta šola in izobraževanje za pridobivanje znanja nujna in da so učitelji pri tem nenadomestljivi.

Majda Potrata

Bohoričev šolski red *Ordo scholae procerum in Carniolia (1575)*

Adam Bohorič si je splošno znano mnenje, da je »vodilni protestantski šolnik na Kranjskem«, pridobil na ljubljanski stanovski šoli (njena naslednica je danes Klasična gimnazija v Ljubljani). Krčani, tako se zdi, so imeli še bolj pozitiven odnos do Janža Weixlerja, ki so jim ga po Bohoričevem odhodu v Ljubljano priporočili kranjski deželni stanovi (1567) – Janez Vajkard Valvasor je o njem (v Slavi vojvodine Kranjske / *Die Ehre dess Hertzogthums Crain* ga imenuje Gregor Vlahowitsch) zapisal, da so ga v Krškem zelo naklonjeno sprejeli za protestantskega predikanta, ki je pridigal v hiši gospoda von Scheurja, ker ni imel svoje cerkve v Rudolphswerthu (Krško).

Bohorič je bil učitelj v Krškem med letoma 1551 in 1563, nato pa sta ga Trubar in Krelj povabila v Ljubljano (1565), da bi utemeljil in uredil šolstvo na Kranjskem. Leta 1566 je postal ravnatelj / rektor protestantske javne šole, ki jo je vodil do upokojitve leta 1582, kasneje pa ponovno še med letoma 1595 in 1598. Bohorič je za stanovsko šolo v Ljubljani napisal tudi prvi šolski